

Carolina LLorca Cochs

PARITAT POLÍTICA, ¿REAL I EFECTIVA?

TREBALL DE FI DE GRAU

Dirigit per la Sra. Elisa Abellán Hernández

Grau de Treball Social

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

Tarragona

2015

INDEX

MOTIVACIÓ	3
ARTICLE: PARITAT POLÍTICA, ¿REAL I EFECTIVA?	4
<i>RESUM</i>	4
1. Introducció	5
2. Aproximació històrica	7
Àmbit internacional	7
Àmbit europeu	10
Àmbit nacional	12
3. Representació política femenina i mesures d'acció positiva	13
4. Conclusions	19
5. Bibliografia	21
JUSTIFICACIÓ REVISTA	24

MOTIVACIÓ

Al començament no sabia quina seria la temàtica de l'article, però sí que tenia clar que volia escriure sobre la igualtat entre dones i homes ja que he realitzat les pràctiques al Departament de Polítiques d'Igualtat de l'Ajuntament de Tarragona.

Escollir el Departament de Polítiques d'Igualtat no va ser fruit de la casualitat, sinó que era molt conscient de que era el lloc on volia estar. Aquest interès per la igualtat entre dones i homes es va despertar al cursar l'optativa Polítiques d'Igualtat durant el tercer curs del Grau de Treball Social.

Arrel d'una enquesta europea que vam rebre per emplenar a l'Ajuntament de Tarragona, em va sorgir l'interès per escriure sobre la paritat política. El "QÜESTIONARI CPLRE – COMISSIÓ D'ASSUMPTES ACTUALS" el prepara el Consell d'Europa amb l'objectiu d'elaborar un informe sobre la participació de la dona en la vida política local i regional en el marc dels 47 països membres del Consell d'Europa.

Vivim en una societat assentada en unes bases culturals de caràcter patriarcal que ens venen imposades des de que naixem, separant l'esfera pública de la privada i que tendeixen a desplaçar a la dona cap a l'àmbit reproductiu. Actualment, el món ha progressat, i al igual que la tecnologia ha evolucionat, les tradicions culturals també s'han de transformar. No hem de viure ancorats al passat, sinó adequar-nos a les circumstàncies actuals. I la societat actual viu encara, a dia d'avui, arrelada a pensaments, actituds i valors que reforcen el rol associat a la figura masculina. Considero que és necessari assolir la igualtat entre dones i homes per a crear una societat justa.

Vaig pensar que seria interessant investigar sobre el tema per veure si tota la legislació vigent i totes les mesures que es treballen des de fa uns anys estan tenint una incidència positiva en la presència de les dones a la política, i si la paritat política és real i efectiva.

Per acabar, mencionar que he utilitzat el programa corrector de llenguatge no sexista "INTRO" perquè, generalment, en el llenguatge predomina el genèric masculí per englobar ambdós sexes. Crec que s'ha de ser coherent i conseqüent amb un mateix i amb les decisions que es prenen, i per tant és important comprometre's, en aquest cas, per mantenir un redactat neutre d'acord amb el tema escollit.

ARTICLE:

PARITAT POLÍTICA, ¿REAL I EFECTIVA?

Carolina Llorca Cochs

Estudiant de 4t de Grau de Treball Social

carolina.llorca@estudiants.urv.cat

RESUM

Aquest article analitzarà la presència equilibrada de dones i homes en la política al llarg del temps.

Tot i els canvis socials que hem anat patint en els darrers segles, els biaixos de gènere segueixen molt presents en la nostra societat assentada en una cultura patriarcal que separa l'àmbit públic del privat i que tendeix a desplaçar a la dona cap l'esfera reproductiva. És important avançar, canviar els valors que reforcen la figura masculina i lluitar per una igualtat entre dones i homes que generi una societat justa i igualitària.

L'objectiu de l'article és esbrinar si les mesures que s'han anat proposant per assolir la paritat són efectives i es reflecteixen a la realitat social d'avui en dia o, pel contrari, no tenen els efectes esperats.

Es realitzarà un recorregut històric i legislatiu pels últims segles fins a l'actualitat, repassant totes les recomanacions, declaracions, tractats i lleis que s'han aprovat fins arribar a les mesures que s'estan treballant actualment, a partir d'una àmplia revisió bibliogràfica.

La ciutadania està formada per dones i homes, i per tant, és important que la representativitat política no estigui diferenciada per raó de sexe i que ambdós sexes hi participin per igual.

PARAULES CLAU:

Dones i política, Poder, Presència equilibrada, Mesures d'Acció positiva, Democràcia Paritària, Representació descriptiva y substantiva.

ABSTRACT

This article analyzes the balanced presence of women and men in politics over time. Despite the social changes that we have been suffering in recent centuries, the gender biases are still very present in our society based mainly on a patriarchal culture that separates the private and public sector. That fact tends to displace women into the reproductive sphere. It's important to make a step forward on that topic and, therefore, to change the values that reinforce male figure and to fight for equality between women and men. That equality will generate a just and egalitarian society.

The aims of this article is to find out whether measures that have been proposed to achieve parity are effective and reflected in the social reality of today or, otherwise, they have not reached the expected effects.

The paper gives a legislative and historical scope from the last centuries till today, reviewing first all recommendations, declarations, treaties and laws that have been approved, and finalising with the measures that are being developed at the moment.

Citizenship is made up of women and men and, therefore, political representation should not be differentiated by gender and both sexes should participate equally.

KEYWORDS:

Women and politics, Power, Balanced presence, Measures of Positive Actions, Parity Democracy, Descriptive and substantive representation.

1. Introducció

Avui en dia, la igualtat d'oportunitats és un dret universal que tenim totes les persones i que suposa la manca de qualsevol tipus de discriminació per raó de naixement, raça, sexe, religió, cultura, etcètera¹. Tot i així, els biaixos de gènere segueixen presents impregnant l'organització econòmica, social i política, al igual que les pràctiques quotidianes que es desprenen d'elles, generant un conjunt de barreres invisibles que impedeixen que les dones ocupin posicions de responsabilitat, l'anomenat sostre de vidre.

¹ Declaració Universal dels Drets Humans (<http://www.un.org/es/documents/udhr/>)

Aquestes relacions de poder venen determinades pels rols de gènere que les societats han anat transmeten al llarg del temps, és a dir, per les construccions socials i les responsabilitats que s'atribueixen a cada sexe i que han situat a les dones en posicions de desigualtat front als homes.

Les mesures que s'han anat elaborant durant aquests anys han impulsat la paritat, però tot i tenir uns drets reconeguts, dones i homes seguim sense assolir una situació d'igualtat en l'àmbit públic, i tampoc gaudim de les mateixes facilitats per a accedir a determinades esferes de la vida social, cultural, política i empresarial.

Dades publicades per l'Institut Europeu de la Igualtat de Gènere, l'any 2014, demostren que les desigualtats de gènere continuen molt presents en la nostra societat actual i que la representació de les dones en els càrrecs de poder polític, en comparació amb la dels homes, segueix sent inferior.

Pel que fa l'àmbit de la política, sempre ha sigut un entorn majoritàriament masculí on les dones no han tingut cabuda i poder accedir a un càrrec polític ha sigut molt costós. Amb la *Llei Orgànica 3/2007, de 22 de març, per la Igualtat Efectiva de Dones i Homes*, la participació de les dones en la política s'ha anat incrementant notablement en els últims anys.

Aquesta llei, que modifica l'article 44 de La *Llei Orgànica 5/1985, de 19 de juny, del Règim Electoral General*, exigeix que les candidatures que es presentin per a les eleccions a nivell local, autonòmic o estatal siguin paritàries, és a dir, mantinguin una composició equilibrada de dones i homes mai inferior al 40%.

Davant aquest marc legislatiu i normatiu, els percentatges es compleixen en quant a llistes de candidatures però no en els resultats electorals perquè si bé la llei exigeix una proporció mínima en les llistes de candidatures, no estableix un ordre alternatiu entre dones i homes. Per tant, la llei no parla de garantir resultats paritaris, i és aquí on resideix en gran mesura la desigualtat que segueix existint en la representació política a favor dels homes.

2. Aproximació històrica

La revisió històrica dels últims segles fruit de la recerca bibliogràfica duta a terme, anirà des de l'època grega, on l'organització política va tenir un pes rellevant, fins a l'actualitat i partirà d'un nivell més macro, és a dir, des del marc internacional fins a arribar al nivell micro, el marc estatal.

El recorregut normatiu i legislatiu quedarà immers dins d'aquest procés de transformació social que han sofert les dones al llarg dels segles i que s'ha vist patent amb l'aparició del moviment feminista, doncs considero que ambdós aspectes estan relacionats entre si.

Àmbit internacional

Com comenta Tània Verge (2012), l'exclusió de les dones en l'àmbit públic ha sigut una de les característiques imperants de les democràcies. A l'Antiga Grècia, les dones no gaudien dels mateixos drets que els homes, negant-los-hi la ciutadania i el dret a votar entre d'altres. Aquestes desigualtats es van seguir aplicant al llarg dels segles esdevenint, a l'Antic Règim², una norma imposada a la societat. La majoria de la població estava desproveïda de privilegis, de drets i de llibertats, però a les dones, a més a més, se'ls hi restringia l'accés a l'àmbit social, limitant-les a les funcions reproductives de la llar. Les dones havien firmat un "contracte sexual" amb els homes cedint la seva llibertat a canvi de seguretat, renunciant a una igualtat civil i política³. Segons la teoria de gènere, la raó, la igualtat, la individualitat i l'autonomia dels subjectes eren qualitats considerades masculines.

Cansada de les desigualtats i de la opressió que imposava aquest règim, la població francesa, al segle XVIII, sota el lema "Liberté, Egalité, Fraternité", es va alçar per lluitar a favor d'una societat més igualitària. Però en el litigi per assolir uns mateixos drets i llibertats, van excloure a les dones de la societat proclamant els "Drets del Home i del Ciutadà". Arrel d'aquest fet, va sorgir el moviment feminista, revolucionaries que lluitaven per la igualtat i llibertat de les dones i per la seva participació en l'Assemblea. Una de les dones més importants d'aquesta època en la lluita per aconseguir aquests drets polítics va ser Olympe de Gouges que denunciava la Revolució Francesa per

² Sistema de govern, basat en una monarquia absoluta, anterior a la Revolució Francesa de 1789 que també es va aplicar a la resta de monarquies europees amb un règim similar. És el conjunt de trets polítics, jurídics, socials i econòmics que caracteritzaven a Europa durant els segles XVII i XVIII.

³ Pateman, Carole (1995). *El contrato sexual*. Barcelona. Anthropos.

oblidar-se de les dones en la recerca d'un estat igualitari. En la seva defensa de la igualtat entre dones i homes tant en l'àmbit públic com privat, va redactar la "Declaració dels Drets de la Dona i de la Ciutadania". D'altra banda, Mary Wollstonecraft, considerada una de les precursors de la filosofia feminista, va argumentar que les dones no són per naturalesa inferiors als homes sinó que semblen ser-ho perquè no reben la mateixa educació, i que ambdós sexes haurien de ser tractats com a éssers racionals⁴.

Amb les seves reivindicacions, el feminisme pretenia eliminar les desigualtats de gènere posant fi a la subordinació i exclusió de les dones, i acabar amb el constructe androcèntric basat en la posició preminent de l'home i en una imposició cultural de valors que encara persisteixen i es fan evidents en les societats actuals⁵. El feminisme buscava una societat alliberada de la "jerarquia opriment dels gèneres" que impliqués una major autonomia individual i una disminució dels espais assignats⁶.

Les acaballes del segle XIX i principis del segle XX van ser importants política i socialment parlant. Arrel d'aquesta lluita entorn a la igualtat i l'exclusió de les dones del pacte social va sorgir el Sufragisme, un moviment social que reivindicava la igualtat política entre dones i homes. Les dones es van implicar en accions col·lectives que van donar cabuda a fets importants com el Dia Internacional de la Dona Treballadora o el sufragi femení. El Sufragisme exigia el reconeixement de les dones com a ciutadanes i pretenia acabar amb el monopoli masculí en l'espai públic per a poder accedir als mateixos drets i llibertats que els homes, com per exemple el dret a votar i a ser elegides, a l'educació i a un treball remunerat entre d'altres.

En aquest segle, ens trobem amb una Europa dividida, per una banda, amb una Europa liberal on els corrents feministes van enfortir les llibertats i van representar una important eina teòrica i pràctica que va desencadenar en noves pautes de comportament i en l'accés de les dones als estudis superiors, al sufragi i a noves professions; i per l'altre, amb una Europa feixista que va suposar un pas enrere en quan a llibertats i drets, on la condició humana i la femenina van assolir límits impensables i on el poder

⁴ Martínez Gimeno, Carmen (1994). *Vindicación de los derechos de la mujer*. Traducción. Editorial Cátedra-Instituto de la Mujer. Colección "Feminismos clásicos". Edición de Isabel Burdiel.

⁵ Sevilla, Julia (2004). *Mujeres y ciudadanía: la democracia paritaria*. Institut Universitari d'estudis de la Dona.

⁶ Amorós, Celia (2000). "Tiempo de feminismo. Sobre feminismo, proyecto ilustrado y postmodernidad". Madrid, Cátedra.

patriarcal i la diferencia sexual van jugar un paper important afavorint la distinció entre públic i privat i les tradicions patriarcal (Marta Lois i Alba Alonso, 2014).

La Primera Guerra Mundial va potenciar la feminització de l'espai públic provocant canvis en les tasques productives, l'espai privat es va fragmentar i es va obrir a l'exterior, doncs a causa del conflicte el treball femení va cobrar importància, aconseguint en acabar la guerra, i gràcies a la Llei de capacitació femenina, l'accés a treballs públics⁷. Però va ser amb la finalització de la II Guerra Mundial quan la comunitat internacional va iniciar un procés palatí cap a la protecció universal dels drets humans. La Organització de les Nacions Unides (ONU) va assumir la configuració de la Declaració Universal dels Drets Humans, i al 1948, gràcies a l'article 21 de dita Declaració, es va reconèixer el dret a participar en l'àmbit polític com un dret humà fonamental. A partir d'aquest moment, la majoria de països van fer un reconeixement jurídic-legal de la igualtat entre dones i homes, considerant a totes les persones com a individus iguals davant la llei.

La ONU va jugar un paper clau en la conformació d'un marc jurídic internacional que reconegués i protegís els drets polítics de les dones. De entre tots els instruments jurídic que va elaborar per al reconeixement dels drets polítics de les dones, cal destacar la "Convenció sobre la Eliminació de totes les Formes de Discriminació contra la Dona", el primer instrument internacional que va prohibir la discriminació cap a les dones en qualsevol àmbit de la vida, incloent la política, i que va obligar als governs a adoptar mesures especials de caràcter temporal que promoguessin la igualtat de gènere.

Dins d'aquest marc, cal destacar les quatre conferències sobre les Dones que es van dur a terme l'últim quart de segle [Mèxic (1975), Copenhaguen (1980), Nairobi (1985), Beijing (1995)] i que van ajudar a visibilitzar la situació de les dones, així com definir objectius i plans d'acció que van contribuir a un avenç de les dones en totes les esferes de la vida, especialment en la política.

Va ser en la *Primera Conferència Mundial sobre la Condició Jurídica i Social de la Dona*, celebrada a Mèxic, quan es va considerar la necessitat de promoure accions i

⁷ Capel, Rosa Maria (2013). *Presencia y visibilidad de las mujeres: recuperando historia*. Ed. Abada.

mesures a favor de les dones en l'àmbit polític i altres espais de presa de decisions. Aquest mateix any, la ONU va declarar 1975 com a "Any Internacional de la Dona".

En la *Segona Conferència Mundial de la Dona*, celebrada a Copenhaguen, el concepte d'igualtat entre dones i homes va ampliar les seves mires entenent la igualtat en termes jurídics, però també com a un dret, una responsabilitat i una oportunitat per a les dones en el seu desenvolupament.

La *Tercera Conferència Mundial de la Dona*, celebrada a Nairobi, es va centrar en avaluar els èxits assolits durant aquests anys. Els objectius establerts fins al moment no s'havien assolit i els governs es van comprometre a millorar la situació.

Però la *Quarta Conferència Mundial de la Dona*, celebrada a Beijing, va suposar un canvi. Les línies d'actuació ja no anaven dirigides exclusivament a la població femenina, sinó que afectaven al conjunt de la societat doncs és aquí on s'estructuren les relacions jeràrquiques i desiguals. Una de les qüestions que es van tractar en la Plataforma va ser la disparitat existent entre la participació *jure* i *facto* de les dones, és a dir, entre el dret i la realitat de la participació en la vida política i pública en general. Els països que van adoptar la plataforma i el pla d'acció es van comprometre a dur a terme la estratègia "*Gendermainstreaming*" en tota la estructura governamental, impulsant mesures específiques per a garantir l'accés i la participació de les dones en les estructures de poder i de presa de decisions.

Paral·lelament a la realització d'aquesta última conferència, es van realitzar diversos fòrums sobre el reconeixement dels drets de les dones que van ajudar a garantir la igualtat substantiva de les dones i els homes en tots els àmbits de la vida. Considero important destacar dos fòrums. Per una banda, la Conferència d'Atenes celebrada l'any 1992, on es va proclamar la necessitat de renegociar el contracte social i d'impulsar una democràcia paritària que integrés de forma equilibrada a dones i homes en els poders públics i polítics. Per l'altre, la Conferència Mundial dels Drets Humans, celebrada a Viena l'any 1993, on per primera vegada es va parlar dels drets de les dones com a drets humans.

Àmbit europeu

A nivell europeu, el moviment per la paritat va sorgir arrel de la Declaració d'Atenes (1992), amb la necessitat de modificar el contracte social existent ja que tot i les diverses revolucions viscudes en contra de les desigualtats socials en els últims segles,

les dones seguien tenint molt poca presència en la política i en els espais de decisions. Fins al moment, la única referència explícita en igualtat entre dones i homes es concretava en igualtat salarial en el Tractat de Roma (1957). Amb el Tractat d'Amsterdam (1997), la igualtat entre dones i homes va adquirir una nova dimensió. Es va regular a través d'una norma jurídica comunitària amb una jerarquia superior a les normes de caràcter derivat (resolucions, reglaments, etcètera) que haurà de ser respectada per tots els països membres de la Unió Europea.

Però com comenta Zuñiga (2005), aquesta idea de democràcia paritària s'ha anat construint sobre diversos documents que ja mostraven la manca de normes vigents sobre la igualtat de tracte, com per exemple la Recomanació del Consell (1984) relativa a la promoció d'accions positives a favor de la dona, la Conferència organitzada pel Consell Europeu "*El principio democrático de igual representación. Cuarenta años de actividad del Consejo de Europa*" (1989) la qual proposava incloure el principi d'igual representació entre dones i homes, o la Recomanació del Consell (1996) referent a la participació equilibrada de dones i homes en els processos de presa de decisions. Arrel d'aquesta última recomanació, va sorgir la necessitat d'intervenir a favor de canviar actituds i comportaments i de facilitar la participació femenina en la política i en els sectors públic i privat. La Comissió Europea, a través de la xarxa d'experts "les dones en la presa de decisions", va reforçar la sensibilització al voltant d'aquest tema per tal de conscienciar als dirigents polítics sobre la importància de reduir les diferències entre dones i homes en aquest àmbit.

En l'informe sobre l'aplicació de la Recomanació del Consell relativa a la participació equilibrada de dones i homes en els processos de presa de decisions (2000) es va concloure que el resultat general de les polítiques que es van aplicar al llarg dels quatre anys era positiu però no suficient, i per tant, calia seguir treballant. En la resolució, es va plantejar afavorir l'equilibri de gènere, tant a nivell de la UE com a nivell nacional i internacional, amb una participació mai inferior al 40% per a cada sexe.

Al 2004, es va crear la Constitució Europea. En ella es reconeix la igualtat entre dones i homes, punt de partida per acabar amb la discriminació i les desigualtats i per guiar als països membres cap a una situació paritària real entre ambdós sexes.

Àmbit nacional

A Espanya, en canvi, la situació de la dona no ha sigut fàcil fins les últimes dècades del segle XX, tot i existir un breu lapsus de temps on la dona va ser reconeguda com a una ciutadana més. El primer contacte que van tenir les dones amb la política va ser durant la Dictadura de Primo de Rivera, l'any 1924, quan el General va reconèixer el dret de les dones a ser electores i elegibles. I posteriorment amb la instauració de la II República, on amb l'aprovació de la Constitució de 1931 es garantia el sufragi universal, i per tant, el dret de vot femení (Paloma Díaz, 2005). Destacar la lluita de Clara Campoamor, diputada del Partit Radical, que va lluitar pel dret de les dones, la no discriminació, la igualtat legal dels fills tinguts dins i fora del matrimoni, el divorci i el sufragi universal; i de Federica Montseny, dirigent anarquista i primera dona ministra a l'Estat Espanyol, que durant novembre de 1936 i maig de 1937 va encarregar-se del Ministeri de Sanitat i Assistència Social (Montserrat Boix, 2005).

Durant el període franquista, la dona va tornar a ser reprimida i aïllada del món exterior quedant relegada a l'àmbit domèstic. A més a més, l'incipient moviment feminista sorgit als anys vint va ser atacat i reprimat, i la legislació aconseguida durant la Segona República va ser rectificada per complet abolint les lleis que igualaven els drets de dones i homes. Per aquest motiu, durant aquest període, la presència i influència femenina en l'evolució política va ser escassa. A partir dels anys seixanta, la societat va patir canvis i els moviments feministes van ressorgir reclamant la igualtat davant la llei. Però va ser amb la mort de Franco (1975) i l'inici de la Transició quan va començar el procés de lluita feminista per tal d'aconseguir la igualtat social, laboral, legal i política entre dones i homes. *La Llei 1/1977, de 4 de gener, per a la Reforma Política*, amb la que es van legalitzar els partits polítics, va establir el dret de sufragi actiu i passiu per a dones i homes, però el reconeixement definitiu del vot femení es va establir amb la carta magna que permetria l'inici d'una legislació igualitària, la Constitució de 1978⁸.

A finals dels anys vuitanta, es va començar a parlar de les quotes dins dels partits polítics. Els dos primers partits polítics de l'Estat Espanyol en aprovar una quota mínima de presència per a les dones, en relació als llocs dins dels partits i les llistes electorals, van ser el Partit Socialista Obrer Espanyol (PSOE) (1988) amb un 25% i

⁸ Sevilla Merino, Julia (2004). *Mujeres y ciudadanía: la democracia paritaria*. Institut Universitari d'estudis de la Dona.

Esquerra Unida (IU) (1990) amb un 35%. L'any 2000, PSOE va presentar una proposta de llei per a reformar el sistema electoral nacional, i un altra per a garantir l'accés paritari a posicions electorals. El Partit Popular (PP), que es trobava en aquell moment governant amb majoria absoluta, les va bloquejar. Dos anys més tard va denunciar al Tribunal Constitucional les lleis sobre paritat en les llistes electorals que van aprovar les Comunitats Autònomes de Balears i Castella la Manxa per inconstitucionalitat. El Tribunal Constitucional va desestimar els recursos. El mateix va passar amb la llei de paritat electoral d'Andalusia i la llei d'Igualtat del País Basc (Julia Sevilla, 2004; Emanuela Lombardo, 2008).

L'any 2004, el PSOE, després de guanyar les eleccions generals, va formar el primer govern paritari en la història d'Espanya. A més a més, va plantejar reformar l'article 44 de la *Llei Orgànica 5/1985, de 19 de juny, de Règim Electoral General* per a afegir l'obligació d'assolir la paritat en les llistes electorals. Arrel de la proposta, es va aprovar la *Llei Orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la Igualtat Efectiva de dones i homes* que recull la proposta anteriorment esmentada, imposant als partits polítics una proporció equilibrada de dones i homes mai inferior al 40% ni superior al 60% en les llistes electorals (Julia Sevilla, 2004). El PP va denunciar l'apartat sobre paritat al Tribunal Constitucional, però aquest va considerar que la Llei d'Igualtat no afavoreix ni discrimina a cap sexe i va rebutjar els arguments del Partit Popular.

Davant aquest marc legislatiu, en l'actualitat, els partits polítics han de complir la proporció mínima en les llistes de candidatures que la llei exigeix.

3. Representació política femenina i mesures d'acció positiva

El sistema electoral és el conjunt de principis, normes, regles i procediments a partir del qual els i les votants expressen la seva voluntat política.

A la Unió Europea existeixen dos sistemes de pràctica electoral: el sistema majoritari i la representació proporcional (RP). El sistema majoritari és el sistema més antic del món, on el candidat o candidata que rep la majoria de vots és l'elegit. És el sistema utilitzat a França.

La representació proporcional, en canvi, utilitzada per la majoria de països membres, es regeix per la *Llei D'Hont*. Un sistema de càlcul proporcional creat a finals de segle XIX

pel jurista belga Victor D'Hont, on els escons d'una circumscripció es reparteixen d'acord amb els vots emesos. Els grups polítics reben els escons en funció de la seva força electoral, és a dir, es voten les llistes dels partits, les "idees electorals" i no les "personalitats". Els sistemes de llistes poden ser llistes tancades o llistes obertes. En les llistes tancades, cada partit polític presenta una llista, i l'elector o electora vota entre les llistes dels diferents partits. Són els propis partits qui elaboren les llistes situant als candidats i candidates per ordre de preferència. En les eleccions per llistes obertes, el partit determina qui ingressa a la llista però els electors i les electores tenen l'opció d'exercir el vot preferencial, és a dir, poden indicar no només el seu partit sinó també el seu candidat o candidata dins d'aquest partit, classificant-los d'acord a les seves preferències.

Segons les dades extretes pel Parlament Europeu, podem dir que existeix una forta correlació entre el nivell de representació femenina i el tipus de sistema electoral. Els països amb un percentatge més elevat de diputades tenen un sistema electoral proporcional o mixt, front als països amb un sistema electoral majoritari que tenen una menor representació política femenina.

Espanya, amb un sistema de representació proporcional, es regeix per un sistema de llistes tancat. El problema d'aquest tipus de sistema és que al ser els partits els encarregats d'elaborar les llistes, es pot ometre la presència femenina. Fet que hem pogut observar al llarg de la història ja que ens trobem en una societat assentada sobre una base patriarcal, on la política ha sigut un àmbit amb una major presència, per no dir exclusiva en moltes ocasions, masculina. Tenint en compte que el sistema democràtic es sustenta amb els principis de llibertat i igualtat, aquests principis s'haurien de reflectir en la seva representació de la ciutadania, no excloent per raó de sexe.

Norris i Lovenduski⁹ utilitzen els conceptes d'oferta i demanda per a explicar el motiu de la menor representació descriptiva femenina per als càrrecs de representació. Segons aquestes autores, les persones que creuen que és una qüestió d'oferta consideren que el problema rau en l'escàs número de dones interessades en aquests càrrecs ja que sempre han estat excloses de l'àmbit públic, vers les persones que defenen la demanda

⁹ Norris, Pippa and Lovenduski, Joni (1995) *Political Recruitment. Gender, Race and Class in the British Parliament*. Cambridge University Press.

senyalant com a causa principal la reticència per part de la ciutadania de votar a les dones.

La idea més estesa sobre aquesta escassa presència és la de que a la dona no li agrada participar en política, aparença lligada a la distribució tradicional dels rols i que influeix en un element psicosocial, doncs l'educació rebuda i els valors socials transmesos entre homes i dones han estat diferents. Actualment, aquests rols, valors i actituds s'estan transformant socialment i això es reflexa en les pròpies estructures dels partits polítics, tot i que encara queda molt per a treballar.

Amb l'entrada en vigor del Tractat d'Amsterdam, tots els estats membres de la Unió Europea estan obligats a adoptar mesures que afavoreixin la paritat. Una d'aquestes mesures seria el sistema de quotes, una acció que busca obtenir resultats equilibrats en la representació entre dones i homes, dit en altres paraules, busca afavorir la participació i presència de les dones en l'àmbit polític i fer més paritàries les candidatures en les llistes electorals.

Les quotes poden estar decretades per llei o constitució, o poden ser voluntàries i recollides en algun document intern dels partits polítics (Asunción Ventura, 1999). Les quotes internes en els partits, no només s'apliquen a dones i a homes amb el propòsit d'augmentar el número de dones en el lideratge d'aquests, sinó que també tenen l'objectiu de limitar el predomini d'un o altre sexe.

A nivell europeu, el sistema de quotes es realitza des de finals dels anys setanta, però de manera diferent a l'actual. Es va començar introduint en l'àmbit municipal amb el 25% de presència femenina però sense l'obligatorietat de que els llocs reservats en les llistes estiguessin posicionats amb possibilitats de sortir electes. A finals dels anys noranta, després de la creació de la Plataforma d'Acció de Beijing, es produeixen canvis ja que es considera important assolir un cert llindar de representativitat per a que es produeixi realment un canvi qualitatiu en les institucions: les quotes es despleguen a totes les eleccions, s'augmenta el percentatge en les llistes electorals en els parlaments al 30% i es proposen mesures per als escrutinis. Per als escrutinis majoritaris proposen establir dos candidats, un de cada sexe, en cada circumscripció; i per als escrutinis proporcionals proposen llistes cremallera, dit amb altres paraules, candidatures alternatives.

La Unió Europea disposa de diverses institucions polítiques com són el Parlament Europeu, el Consell, la Comissió i el Tribunal de Justícia entre d'altres. Tot i que totes són importants, en aquest article em centraré en la presència de les dones en el Parlament Europeu, òrgan que agrupa als representants designats directament per la ciutadania dels Estats Membres (Araceli Mateos i Leticia M. Ruiz, 2005; Marta Lois i Alba Alonso, 2014).

Segons dades extretes del Parlament Europeu l'any 2014, en els últims 35 anys, la presència de dones en el Parlament Europeu ha augmentat considerablement, però encara es troba lluny d'assolir la paritat si ens fixem en el nombre real de dones europees que es troben representades. El número de dones europarlamentàries difereix molt entre països. Pel que fa a la distribució interna dels Estats Membres, tot i que la majoria dels països respecten la quota establerta del 30%, encara queden països sense assolir aquest mínim. Si fixem la mirada deu anys enrere, podem observar canvis significatius amb l'actualitat. A l'any 2004, hi havia un 30'33% de eurodiputades front al 37% actual.

Al 2004, Suècia, Holanda, Dinamarca, Bèlgica i Luxemburg eren els països amb una distribució paritària quasi perfecta, i en alguns casos superior. En una situació totalment oposada es trobaven Grècia, Espanya, Portugal i Irlanda amb una escassa participació femenina. A dia d'avui, els països amb una presència realment paritària entre dones i homes, o inclús majoritària del sexe femení són: Estònia, Irlanda, Malta, Suècia i Finlàndia. Front als que no assoleixen la quota mínima: Bèlgica, Bulgària, República Txeca, Grècia, Polònia, Xipre, Lituània i Hongria.

Com podem observar, en deu anys s'han produït importants canvis. A Luxemburg, Bèlgica i Dinamarca, que tenien una distribució paritària, torna a predominar una major presència masculina. Espanya, en canvi, tot i no aparèixer com un dels països amb una major presència femenina, en aquests anys ha augmentat sobrepasant la mitjana europea. Aquestes dades fan reflexionar sobre què ha pogut passar en aquests països d'Europa del nord per a tornar enrere perdent la paritat que havien assolit, tenint en compte que estem parlant de països molt avançats en polítiques socials i amb una economia forta. Crec que seria interessant poder investigar més a fonts quins han sigut els motius d'aquesta regressió, però això és objecte d'un altre estudi ja que sinó ens desviarem del tema.

Un aspecte important que no podem oblidar és que la presència femenina en la política sempre anirà vinculada al partit polític que en aquell moment es trobi al poder. En funció de la seva ideologia i dels seus valors, hi haurà una major o menor participació femenina.

La discriminació vers les dones cap a llocs de treball amb menor responsabilitat i la seva menor presència en els càrrecs de poder atempta contra el principi d'igualtat establert per la Carta Magna Europea i contra les bases que sustenten als règims democràtics. Per aquest motiu, en l'actualitat, no només preocupen els tipus de mesures, sinó també qui les adopta. I sobre aquesta última, trobem dos postures: la que considera que s'han d'adoptar per llei, i la que considera que les han d'adoptar els propis partits polítics.

A dia d'avui, l'únic estat membre en fer ús de les mesures adoptades per llei és Bèlgica, després de que fossin declarades d'inconstitucionals a França i Itàlia. Les adoptades pels partits polítics, escollides per la majoria de governs ja que ocasionen menys problemes que les acabades d'esmentar, permeten als propis partits concretar les accions que considerin més adients per beneficiar a un grup ja sigui per raons de gènere, llengua, ètnia, etcètera. Tot i estar regulades en els estatuts o en els acords de congrés, aquestes també poden ser impugnades si judicialment es consideren inconstitucionals.

Un dels primers països europeus en adoptar aquest tipus de mesures va ser Dinamarca, l'any 1970. El Partit Popular danès va introduir les quotes amb al menys un 40% de representació d'ambdós sexes per a equilibrar la presència en les llistes electorals. A Espanya, com ja hem mencionat anteriorment, els primers partits en adoptar aquest tipus de mesures van ser el Partit Socialista Obrer Espanyol (1988) i Esquerra Unida (1990), acordant el PSOE, ja a l'any 1997, la forquilla del 40% - 60% per a la representació equilibrada entre dones i homes en les llistes electorals.

Com podem observar, les quotes afavoreixen una major presència femenina, però existeixen altres factors, com per exemple la organització dels partits polítics i la confecció de les llistes que també repercuteixen en aquesta representació.

Els partits polítics, amb la seva ideologia i els seus estatuts, organitzen la seva pròpia estructura interna distribuint les funcions i emplaçant a les dones com a candidates amb possibilitats de ser o no ser electes.

Tot i així, la representació proporcional com a pràctica electoral, per a que tingui un major impacte en la presència femenina, ha d'anar vinculada a les llistes, doncs és a partir d'aquestes que es decideix la representativitat de la societat. I és aquí, on comencen les disparitats d'opinions sobre si afavoreixen una major representació femenina les llistes obertes o tancades. Doncs les tancades venen establertes pels partits i no donen opció a escollir els candidats i candidates, i les obertes sí.

Per aquest motiu, per exemple, a l'Estat Espanyol, on les llistes electorals són tancades i bloquejades, existeixen detractors d'aquest sistema perquè consideren que el requisit d'elecció lliure i directa queda minvat, doncs vulnera el principi reconegut en l'article 68 de la Constitució Espanyola que estableix que els diputats i diputades han de ser elegits per sufragi universal, lliure, igualitari, directe i secret.

Però d'altra banda, també poden aparèixer inconvenients amb les llistes obertes. En aquest cas poden influir els valors culturals, és a dir, l'existència d'un pensament per part de la ciutadania, més o menys marcat, basat en ideologies patriarcals; o la desconexió dels candidats i candidates ja que, normalment, coneixem més als líders dels partits polítics a nivell nacional que als que encapçalen les llistes en les circumscripcions a nivell del Congrés dels Diputats o parlaments autonòmics.

A nivell estatal, una de les mesures establertes ha sigut l'aprovació de la *Llei Orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la Igualtat Efectiva de Dones i Homes*. Aquesta llei ha tingut un efecte positiu ja que ha produït llistes igualitàries amb un percentatge mínim de presència del 40% per a qualsevol dels dos sexes, però no ha fet desaparèixer la predominança masculina. Una de les obligacions a seguir que marca la llei és la de complir la paritat en els cinc primers llocs de les llistes electorals. Les dones segueixen en situació de desavantatge pel que fa a l'assignació d'aquestes posicions, doncs la majoria dels partits compleixen aquesta fórmula però opten per la menor presència femenina i per situar-les en les últimes places. Podem observar que existeix una discriminació i que aquesta es produeix en la pròpia configuració de les llistes perquè les dones ocupen en menor mesura que els homes els llocs amb més probabilitat de sortir electes, i per tant se'ls hi està negant les mateixes oportunitats. Per aquest motiu, és cada vegada més comú, que les dones, des de les pròpies organitzacions polítiques demanin la creació de llistes cremallera.

Existeixen diferents postures en relació al sistema emprat per assolir la paritat. Des dels que pensen que és necessari adoptar mesures per afavorir la presència femenina en la política, als que creuen que aquestes mesures són innecessàries i incoherents ja que atempten contra els principis de llibertat i igualtat que proclama la Constitució Espanyola, a més d'obligar a posicionar a persones que potser no estan prou preparades deixant fora a d'altres que si ho estan.

Però com menciona la pròpia Constitució Espanyola en l'article 9.2: “Correspon als poders públics promoure les condicions per a que la llibertat i la igualtat de l'individu i dels grups en els quals s'integra siguin reals i efectives; remoure els obstacles que impedeixin o dificultin la seva plenitud i facilitar la participació de tots els ciutadans en la vida política, econòmica, cultural i social”¹⁰.

4. Conclusions

En les últimes dues dècades, s'ha donat cada vegada més importància a la presència de les dones en els càrrecs públics i a la seva participació en la política. Però tot i que les societats han evolucionat, segueixen existint moltes barreres que dificulten aquest accés, i especialment, en els llocs de lideratge on la capacitat d'influència és major: la manca de confiança a causa del tardà ingrés de les dones en la política, la persistència de valors i actituds patriarcals, els rols de gènere, etcètera.

Per aquest motiu, el Lobby Europeu de Dones¹¹ ha lluitat per aconseguir una democràcia més paritària entre dones i homes pressionant a l'Administració Pública per a que s'inclouin elements que afavoreixin la presència de dones candidates i representants.

Una de les mesures més emprades han sigut les quotes. La introducció d'aquestes en les llistes electorals ha permès compensar l'existència de barreres i millorar i augmentar l'accés de les dones en les institucions públiques, però aquest accés no es tradueix necessàriament en un major percentatge de dones electes. Aquest sistema garanteix una composició equilibrada en les llistes però no en els resultats, a part de que tampoc garanteix un major pes polític. El sistema de quotes no obliga a posicionar a les dones

¹⁰ Constitució Espanyola 1978

¹¹ ONG fundada l'any 1990 amb l'objectiu de crear una estructura d'influència oberta a totes les organitzacions femenines interessades en exercir pressió a les institucions europees i nacionals per tal d'assegurar una millor representació dels interessos de les dones.

en les llistes en llocs amb més possibilitats de ser electes, i això recau en els resultats ja que fa que no siguin els esperats.

Per tant, com podem observar, aquest sistema no és suficient per a assolir la igualtat i incrementar la presència femenina en els òrgans representatius, i és necessari reforçar-lo amb altres mesures. Es podrien regular altres aspectes del sistema electoral com per exemple les llistes, per a que, juntament amb les quotes, puguin modificar els resultats a favor d'una major representació descriptiva femenina. Les quotes que s'han demostrat més eficaces són les de tipus cremallera perquè obliguen a alternar des del principi de la llista fins al final a homes i dones, però no acostumen a ser emprades a nivell estatal o autonòmic, sinó més a nivell local i per pocs partits polítics. Això implicaria modificar la *Llei Orgànica 5/1985, de 19 de juny, del Règim Electoral General* regulant les llistes electorals tancades i bloquejades introduint el sistema de quotes cremallera per afavorir la presència equilibrada de ambdós sexes en l'accés a càrrecs públics i de responsabilitat.

Per assolir una representació substantiva eficient que es tradueixi en l'existència d'una paritat política real és necessari el punt de vista femení, la presència de la dona en els càrrecs electes. Però, al mateix temps, per aconseguir aquesta major representació femenina són necessàries les mesures d'acció positiva perquè tot i els avenços assolits en l'àmbit de la igualtat entre dones i homes, segueixen existint importants desigualtats entre ambdós sexes. La societat en la que vivim tendeix a elevar la postura masculina deixant en un segon pla a la dona, i ha arribat l'hora de canviar aquest pensament i manera de fer androcèntric. I com que canviar unes costums que perduren des de fa segles és molt difícil, cal dur a terme accions que perdurin en el temps i que ajudin a produir aquest canvi cap a la paritat. Tot i que l'ideal de qualsevol democràcia paritària seria assolir aquesta igualtat sense necessitat d'implementar accions que l'afavorissin. Però al igual que els grans canvis que s'han donat al llarg de la història, assolir la igualtat entre dones i homes serà un procés llarg i costós que haurem de transmetre a les futures generacions

D'altra banda, les accions no donaran els resultats esperats si no anem més enllà d'imposar l'equilibri en les llistes electorals, perquè a l'hora de la veritat, el que demostra si hi ha paritat o no, són el posicionament dels candidats i candidates en les

l·listes i els resultats que s'obtenen. En aquest cas, la representació substantiva no comporta una representació descriptiva ja que no obliga a obtenir uns resultats paritaris.

Les mesures legals i dels partits polítics, que es duen a terme en l'actualitat, no estan aconseguint un reconeixement formal de la representació femenina en els càrrecs electes. El problema rau en la mateixa societat que s'aferra, amb els seus valors, a fer distinció per raó de gènere. És imprescindible la presència femenina per a treballar en l'elaboració d'accions realment efectives que busquin una paritat real en tots els àmbits de la política, i per això, és important sensibilitzar als ciutadans i ciutadanes sobre la necessitat de crear una societat justa i igualitària on tant les dones com els homes tinguin els mateixos drets i oportunitats.

Per tant, tot i que aquesta paritat existeix pel que fa a la major presència de les dones en els partits polítics gràcies a les mesures que s'estan adoptant, no és real ni efectiva doncs en els càrrecs de responsabilitat política, la presència femenina dista molt de ser igualitària.

Parlar de política és tractar un àmbit molt ampli, i sobretot si parlem d'un tema tan complex com és la paritat política i les mesures adoptades o que es podrien adoptar.

Per poder elaborar aquest article he hagut de llegir molt, i aquesta lectura m'ha introduït en aspectes que desconeixia i dels quals m'han sorgit ganes de seguir cercant per aprendre i conèixer. Però he hagut d'acotar l'objecte de recerca, tot i que crec que seria interessant, en un futur poder obrir noves línies d'investigació per poder aprofundir en molts més aspectes del tema tractat i adquirir nous coneixements.

5. Bibliografia

Amorós, Celia (2000). *Tiempo de feminismo. Sobre feminismo, proyecto ilustrado y postmodernidad*. Madrid, Cátedra.

Boix, Montserrat (2005). "La representación de las mujeres y la lucha por la paridad, aproximación histórica", *Mujeres en Red. El periódico feminista*.

Capel, Rosa Maria (2013). *Presencia y visibilidad de las mujeres: recuperando historia*. Ed. Abada.

Díaz Fernández, Paloma (2005). “La dictadura de Primo de Rivera. Una oportunidad para la mujer”. *Espacio, Tiempo y Forma, Serie V, Historia Contemporánea*, Núm. 17, pp. 175 - 190.

Lois, Marta y Alonso, Alba (2014). *Ciencia política con perspectiva de género*. Ed. Akal.

Lombardo, Emanuela (2008). “Desigualdad de género en la política: un análisis de los marcos interpretativos en España y la Unión Europea”, *Revista Española de Ciencia Política*, Núm. 18, pp. 95 - 120.

Martínez Gimeno, Carmen (1994). *Vindicación de los derechos de la mujer*. Traducción. Editorial Cátedra-Instituto de la Mujer. Colección “Feminismos clásicos”. Edición de Isabel Burdiel. Autora: Wollstonecraft, Mary.

Mateos, Araceli y Ruiz Rodríguez, Leticia M. (2005). “Mujer y política en Europa: niveles de participación y representación política femenina en la Unión Europea”. Figueruelo, Ángela; López de la Vieja, Teresa; Barrios, Olga; Velayos, Carmen y Carbajo, Judith. *Las mujeres en la Constitución Europea: estudios multidisciplinares de género*. Ed. Universidad de Salamanca. pp 91 - 120.

Norris, Pippa and Lovenduski, Joni (1995). *Political Recruitment. Gender, Race and Class in the British Parliament*. Cambridge University Press.

Pateman, Carole (1995). *El contrato sexual*. Barcelona. Anthropos.

Sevilla Merino, Julia (2004). *Mujeres y ciudadanía: la democracia paritaria*. Institut Universitari d'estudis de la Dona.

Ventura Franch, Asunción (1999). “Sistema electoral y género”, *Anuario de derecho de derecho constitucional y parlamentario*, Núm. 8, pp. 379 - 404.

Verge Mestre, Tània (2012). "Les quotes: són necessàries ?". *RIDEG*, Núm. 2/2012, pp. 21- 31.

Zuñiga Añazco, Yanira (2005). “Democracia paritaria: de la teoría a la práctica”, *Revista de Derecho Vol. 18*, Núm. 2, pp. 131 - 154.

Referències d' internet

Nacions Unides

<http://www.un.org/es/globalissues/democracy/women.shtml> [Consulta: dissabte, 28 de febrer de 2015]

Parlament Europeu

<http://www.europarl.europa.eu/portal/es> [Consulta: dissabte, 14 de març de 2015]

European Institute for Gender Equality

<http://eige.europa.eu/> [Consulta: dissabte, 14 de març de 2015]

Declaració Universal dels Drets Humans

<http://www.un.org/es/documents/udhr/> [Consulta: dissabte, 7 de març de 2015]

Lobby Europeu de Dones

<http://www.womenlobby.org/?lang=en> [Consulta: divendres, 3 d'abril de 2015]

Mujeres en Red

<http://www.mujaresenred.net/> [Consulta: dissabte, 28 de febrer de 2015]

Notícies Jurídiques

<http://noticias.juridicas.com/> [Consulta: dissabte, 7 de març de 2015]

Butlletí Oficial de l'Estat

<http://www.boe.es/> [Consulta: diumenge 8 de març de 2015]

JUSTIFICACIÓ REVISTA

RIDEG. Revista Interdisciplinària d'Estudis de Gènere.

Aquesta revista és una publicació electrònica semestral creada per l'Observatori per a la Igualtat de la Universitat Autònoma de Barcelona que publica els resultats d'estudis, recerques i reflexions teòriques que es realitzen en matèria de gènere des de qualsevol disciplina o àmbit de coneixement.

He escollit aquesta revista perquè considero que el meu article s'adequa a la seva temàtica principal, la publicació d'estudis amb perspectiva de gènere. A més a més, la majoria dels articles que es publiquen també tracten sobre la participació femenina en càrrecs de representació en l'àmbit públic.

Requisits:

1. Articles escrits en català, castellà o anglès
2. Articles sobre resultats d'estudis, recerques, tesis o treballs de recerca, i reflexions teòriques en matèria de gènere i de qualsevol disciplina o àmbit de coneixement.
3. Articles inèdits i no estar en procés d'avaluació per altres revistes.
4. S'han d'enviar per correu electrònic, juntament amb el formulari de sol·licitud on cal especificar la següent informació:
 - a. Títol de l'article
 - b. Nom i cognoms, afiliació institucional i adreça electrònica de l'autor/a
 - c. Paraules clau, de tres a sis.
5. Han de respectar les següents especificacions en relació a l'extensió i format:
 - a. Extensió màxima de 9.000 paraules (incloent les notes a peu de pàgina i la bibliografia)
 - b. Tipus i mida de lletra: Times New Roman 12, excepte notes a peu de pàgina que han de ser de mida 10
 - c. Interlineal d'1,5 excepte les notes a peu de pàgina amb senzill
 - d. Les seccions o apartats del text s'han de numerar i titular amb minúscules i negreta.

- e. S'ha de citar entre parèntesis i incloure el nom i el primer cognom de l'autora o autor citat, l'any i la pàgina, si escau.
6. Referències bibliogràfiques al final de l'article, seguint les normes següents:
- a. En ordre alfabètic segons el cognom de l'autor/a